

การสัมมนาระดับภูมิภาค

ว่าด้วยสถานะของสิทธิในที่ดินและธรรมาภิบาลด้านที่ดินในประเทศในภูมิภาคเอเชีย ๘ ประเทศ
(Regional Workshop on State of Land and Land Governance in Eight Asian Countries)

ระหว่างวันที่ ๑๔ - ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

ณ โรงแรมไอบิส สไตล์ กรุงเทพฯ ข้าวสาร เวียงใต้

.....

๑. ความเป็นมาของการสัมมนา

การสัมมนาระดับภูมิภาคว่าด้วยสถานะของสิทธิในที่ดินและธรรมาภิบาลด้านที่ดินในประเทศในภูมิภาคเอเชีย ๘ ประเทศ (Regional Workshop on State of Land and Land Governance in Eight Asian Countries) จัดโดยเครือข่ายองค์กรเอกชนเพื่อการปฏิรูปการเกษตรและการพัฒนาชนบทแห่งเอเชีย (Asian NGO Coalition for Agrarian and Rural Development - ANGOC) ร่วมกับ Land Watch Asia (LWA) International Land Coalition (ILC) และ Center for Integrated Rural Development for Asia (CIRDAP) โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสหภาพยุโรป (European Union - EU) จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๔ - ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ ณ โรงแรมไอบิส สไตล์ กรุงเทพฯ ข้าวสาร เวียงใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการริเริ่มของ ANGOC ที่ได้ดำเนินการร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคมที่เป็นสมาชิกของ ANGOC เกี่ยวกับผลการศึกษาจากการดำเนินโครงการร่วมกับหน่วยงานด้านสถิติในระดับชาติในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน การนำเสนอผลการดำเนินการที่สำคัญในการส่งเสริมสิทธิในที่ดินและธรรมาภิบาลด้านที่ดินใน ๘ ประเทศ ประกอบด้วย บังคลาเทศ กัมพูชา อินเดีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา และเวียดนาม รวมทั้งการแสวงหาความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้เสียในระดับภูมิภาค และต้องการรณรงค์ให้สิทธิในที่ดินเป็นสิทธิมนุษยชน (to promote land rights as a human rights)

๒. ผู้เข้าร่วมการสัมมนา

การสัมมนาในครั้งนี้มีผู้แทนจากภาคประชาสังคม องค์กรเอกชน หน่วยงานภาครัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับที่ดินของแต่ละประเทศ หน่วยงานที่จัดทำด้านสถิติระดับชาติ และผู้แทนองค์กรระหว่างประเทศ รวมประมาณ ๔๐ คน โดยมีผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเข้าร่วมการสัมมนาครั้งนี้ จำนวน ๓ คน ประกอบด้วย

๒.๑ นางสาวลดาพร เผ่าเหลืองทอง ผู้อำนวยการกลุ่มงานเฝ้าระวังและติดตามสถานการณ์

สำนักเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน

๒.๒ นางสาวอณิภัทร สิทธิดำรงค์ นักวิชาการสิทธิมนุษยชนชำนาญการ

กลุ่มงานความร่วมมือสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ๒ สำนักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

๒.๓ นางสาวประภัสสร ปานป้อมเพชร นักวิชาการสิทธิมนุษยชนปฏิบัติการ

กลุ่มงานตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ๒ สำนักคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

๓. สรุปสาระสำคัญของการสัมมนา

๓.๑ การมีสิทธิในที่ดินมีความสำคัญและเชื่อมโยงกับการมีสิทธิอื่นอีกหลายด้าน เช่น สิทธิในที่อยู่อาศัย สิทธิในอาหารและน้ำ สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิในการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน สิทธิทางสุขภาพ การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ ความปลอดภัยส่วนบุคคล ความช่วยเหลือในกรณีที่เกิดภัยพิบัติ รวมไปถึงสิทธิทางการเมืองด้วยในบางมิติ

๓.๒ การบริหารจัดการที่เกี่ยวกับที่ดิน (Land Governance) หมายถึง บรรดากฎหมายและกระบวนการไม่ว่าที่เป็นกฎหมาย ระบบจารีต หรือธรรมเนียมนิยม และโครงสร้างที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเข้าถึงและทำประโยชน์ และการบังคับใช้สิทธิในที่ดิน วิธีการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการนำไปปฏิบัติและการบังคับใช้ ตลอดจนวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากการแย่งชิงเพื่อหาประโยชน์จากที่ดิน โดยทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับหน่วยงานต่างๆ อาทิ หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในเรื่องที่ดิน ศาล สถาบันของรัฐ และหน่วยงาน/องค์กรที่ไม่เป็นทางการที่เข้ามาจัดการในเรื่องที่เกี่ยวกับที่ดิน ซึ่งอาจสรุปกรอบในการวิเคราะห์การบริหารจัดการที่เกี่ยวกับที่ดิน ได้ดังนี้

(๑) บริบทของกฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงการทำประโยชน์ในที่ดินและการครอบครองที่ดินที่มีความมั่นคง

(๒) การเข้าถึงการทำประโยชน์ในที่ดินและการมีสิทธิในที่ดินอย่างปลอดภัยสำหรับคนยากจน

(๓) การแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้งและการคุ้มครองผู้ถือสิทธิในที่ดิน

(๔) ความโปร่งใสและการมีธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการที่ดิน

๓.๓ สมัชชาสหประชาชาติได้มีมติที่ ๗๐/๑ เห็นชอบกับวาระ ๒๐๓๐ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (๒๐๓๐ Agenda for Sustainable Development) โดยได้จัดให้มีกลไกในการติดตามการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวคือจัดให้มีการประชุมทางการเมืองระดับสูงว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (High-Level Political Forum on Sustainable Development) ขึ้นปีละ ๑ ครั้ง ซึ่งที่ประชุมดังกล่าวจะได้พิจารณารายงานความก้าวหน้าข้อเสนอโดยเลขาธิการสหประชาชาติและรายงานของแต่ละประเทศที่จัดทำขึ้นโดยการสนับสนุนทางด้านข้อมูลของคณะกรรมการด้านสถิติของสหประชาชาติ (Statistical Commission) ดังนั้น การมีระบบการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ดีจำเป็นต้องมีฐานข้อมูลที่มีความยั่งยืน โปร่งใส และเชื่อถือได้ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนและเป็นการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ถือเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนการมีธรรมาภิบาลของสิทธิในที่ดิน ในกรณีนี้ ANGOC ซึ่งได้เห็นถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการจัดเก็บข้อมูลของหน่วยงานด้านสถิติในระดับชาติซึ่งที่ผ่านมาอาจยังไม่มี ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อท้าทายและบริบทภายในประเทศด้านธรรมาภิบาลที่เกี่ยวกับที่ดินที่ตีความกัน จึงจัดการสัมมนาครั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมโยงของบทบาทของหน่วยงานด้านสถิติในระดับชาติซึ่งจะมีความสำคัญต่อการรายงานความคืบหน้าที่เกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๔ การสัมมนานี้มีการอภิปรายถึงขอบเขตความสัมพันธ์ขององค์กรภาคประชาสังคม (Civil Society Organization - CSO) กับหน่วยงานด้านสถิติในระดับชาติบนฐานของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การขับเคลื่อนตัวชี้วัดที่ ๑.๔.๒ (สัดส่วนของประชากรที่เป็นผู้ใหญ่ทั้งหมดที่มีสิทธิในการครอบครองที่ดินที่มั่นคง พร้อมทั้งมีเอกสารรับรองที่ถูกต้องตามกฎหมาย และรับรู้ถึงสิทธิในที่ดินที่มั่นคงของตน โดยแบ่งตามเพศและตามรูปแบบการถือครอง) ของ SDGs เป้าหมายที่ ๑ ที่ได้มีการดำเนินการในประเทศในภูมิภาคเอเชีย ๘ ประเทศ ที่เป็นภาคีของ ANGOC ได้แก่ บังคลาเทศ กัมพูชา อินเดีย อินโดนีเซีย คีร์กีซสถาน เนปาล ปากีสถาน และฟิลิปปินส์

๓.๕ จากการอภิปรายแลกเปลี่ยนสถานการณ์ปัญหาที่เกี่ยวกับที่ดินของแต่ละประเทศ พบว่าส่วนใหญ่ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นทุกปี คือ การมีปัญหาดินที่ทางการเกษตรกรรมที่มีขนาดลดน้อยลงทุกปี โดยมีการนำที่ดินไปใช้ในการดำเนินโครงการพัฒนาขนาดใหญ่โดยเป็นการบังคับ อาทิ การสร้างสนามบิน การสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังงานน้ำ การสร้างถนน การลงทุนธุรกิจอุตสาหกรรม เป็นต้น ส่งผลให้เกิดปัญหาสิทธิมนุษยชนที่ข้ามพรมแดน การอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานทั้งแบบปกติและไม่ปกติ การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ

และก่อให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งในการใช้ที่ดิน ซึ่งหลายกรณีได้นำไปสู่ความรุนแรงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในหลายด้าน เช่น การเข้าถึงสุขภาพ ที่อยู่อาศัย อาหาร ตลอดจนความเท่าเทียมทางเพศในการถือครองที่ดิน โดยเฉพาะต่อกลุ่มผู้ยากจนและครอบครัวในเขตชนบทห่างไกล^๑ ซึ่งมาตรการดำเนินการนโยบายด้านที่ดินของรัฐอาจมีความไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมของแต่ละสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากที่ดินมีฐานะเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจ จึงเกี่ยวข้องกับกฎหมายภายในของรัฐ รวมไปถึงรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด ซึ่งพบว่ากฎหมายภายในของหลายประเทศไม่ได้รับประกันสิทธิในการถือครองที่ดินตามกฎหมาย นอกจากนี้ ยังมีปัญหาของข้อมูลภาครัฐที่ไม่มีความเชื่อมโยงกัน และการไม่ได้รับความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลด้านที่ดินของหน่วยงานรัฐ โดยในบางประเทศพบว่ามีการเก็บค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงข้อมูลของรัฐ

๓.๖ ในการสัมมนามีการอภิปรายถึงความสำคัญในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals – SDGs) เป้าหมายที่ ๑ ขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ (SDGs Goal ๑ : End poverty in all its forms everywhere) ตัวชี้วัดที่ ๑.๔.๒ มีคำอธิบายว่า “สัดส่วนของประชากรที่เป็นผู้ใหญ่ทั้งหมดที่มีสิทธิในการครอบครองที่ดินที่มั่นคง พร้อมทั้งมีเอกสารรับรองที่ถูกต้องตามกฎหมาย และรับรู้ถึงสิทธิในที่ดินที่มั่นคงของตน โดยแบ่งตามเพศและตามรูปแบบการถือครอง” ซึ่งในระดับสากล โครงการตั้งถิ่นฐานมนุษย์แห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Settlements Programme – UN-Habitat) และธนาคารโลก (World Bank) เป็นองค์กรหลักที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการพัฒนากระบวนการเพื่อการติดตามตัวชี้วัดที่ ๑.๔.๒ และตัวชี้วัดดังกล่าวนี้ยังเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับตัวชี้วัดที่ ๕.a.๑ เรื่อง พื้นที่เกษตรกรรมสำหรับผู้หญิง ซึ่งองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations – FAO) มีบทบาทนำในการขับเคลื่อนตัวชี้วัดดังกล่าว โดยเป้าหมายของตัวชี้วัดที่ ๑.๔.๒ ในปี ๒๐๑๙ คือ การมีข้อมูลจากแต่ละประเทศอย่างเป็นรูปธรรมอย่างน้อยร้อยละ ๕๐ ของประเทศสมาชิกสหประชาชาติซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ระบบข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญต่อระดับความก้าวหน้าของตัวชี้วัด ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลตัวชี้วัด หน่วยงานและระบบการจัดเก็บสถิติในระดับชาติมีบทบาทสำคัญตั้งแต่ขั้นตอนการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูล การสำรวจสำมะโนประชากร ระบบฐานข้อมูลของภาครัฐ การจำแนกข้อมูลอย่างเป็นระบบ และการประเมินผลข้อมูลทางสถิติ โดยมีสถานะของข้อมูลด้านที่ดินที่ถูกต้องที่สามารถเข้าถึง ใช้ประโยชน์ได้ และมีคุณภาพ ทั้งยังสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในกระบวนการจัดทำรายงานผลการดำเนินการตาม SDGs ของรัฐบาลได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการตามตัวชี้วัดที่ ๑.๔.๒ ยังมีข้อท้าทายอย่างมากในเรื่องความถูกต้องและคุณภาพของข้อมูล อันก่อให้เกิดปัญหาต่อการประมวลผลในขั้นสูง ดังนั้น จึงควรมีข้อพิจารณาตั้งแต่ในขั้นการเก็บข้อมูลว่าดำเนินการโดยหน่วยงานใด การแสวงหาวิธีการและช่องทางเทคนิคที่เหมาะสมเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีคุณภาพ ตลอดจนการแบ่งประเภทข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ

๓.๗ ในช่วงท้ายของการสัมมนาผู้แทนของหน่วยงานได้ร่วมกันลงนามในเอกสารผลลัพธ์ของการประชุมชื่อ “ปฏิญญากรุงเทพ “WCARRD 40” ว่าด้วยการตระหนัก การต่อสู้ และการคุ้มครองการใช้ประโยชน์ในที่ดินทรัพยากรธรรมชาติ และการถือครองที่ดินที่มั่นคงของคนยากจนในชนบท” (Bangkok Declaration on “WCARRD 40” Recognize, Defend, and Protect Access to Land, Resources and Tenure Security of the Rural Poor) ที่ต่างได้ให้คำมั่นในการที่จะผลักดันข้อเสนอแนะในการส่งเสริม การเข้าถึงการใช้ประโยชน์ในที่ดิน

^๑ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมที่ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเกษตรกรและบุคคลอื่นที่ทำงานในพื้นที่ชนบท United Nations Declaration on the Rights of Peasants and other People Working in Rural Areas (2018)

และการครอบครองที่มั่นคง ซึ่งไม่ใช่เพียงเฉพาะที่ดินเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงป่าไม้ แหล่งน้ำ พืชหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ การคุ้มครองเกษตรกร ชาวประมง ผู้หญิงในชนบท ชนพื้นเมือง และผู้ด้อยโอกาส โดยทุกภาคส่วนจะประสานความพยายาม เพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลในการดำเนินการด้านที่ดินให้มากขึ้น ด้วยการส่งเสริมให้คนเป็นศูนย์กลางของการบริหารจัดการในเรื่องที่ดิน (people-center land governance) รวมถึงการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากร โดยผ่านความร่วมมือของผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้อง ในขณะเดียวกันก็ตระหนักถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โดยเอกสารดังกล่าวยังได้เชื่อมโยงถึงวาระครบรอบ 40 ปีของการประชุมระดับโลกว่าด้วยการปฏิรูปเกษตรกรรมและการพัฒนาพื้นที่ในชนบท (The 40th year of the World Conference for Agrarian Reform and Rural Development - WCARRD 40) ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งแรกโดยองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations - FAO) เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๒๒ และที่ประชุมดังกล่าวยังได้มีการรับรองกฎบัตรชาวนา (The Peasant's Charter) ซึ่งกฎบัตรดังกล่าวมีเนื้อหาที่ยังคงสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เช่น การให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกับการมีความห่วงใยเกี่ยวกับบทบาทของทุน แนวทางการพึ่งพาตนเอง และแนวทางที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะร่วมกันพัฒนาชนบทอย่างมีการบูรณาการ

๓.๘ ปฏิญญากรุงเทพฯ ดังกล่าวได้บรรจุข้อเสนอแนะที่ประมวลมาจากการนำเสนอของผู้แทนจากหน่วยงานและประเทศต่าง ๆ โดยมีสรุปสาระสำคัญ ดังนี้

(๑) การกำหนดนโยบายการใช้ที่ดินแห่งชาติที่มีความครอบคลุม โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของสาธารณะอย่างกว้างขวาง การคุ้มครองที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ที่ดินทำกิน และป่าไม้ รวมไปถึงการคุ้มครองเกษตรกรรายย่อย

(๒) การส่งเสริมการจัดการระบบนิเวศในพื้นที่ โดยการตระหนักถึงบทบาทของประชาชนที่ทำกินบนที่ดินในชนบทที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

(๓) การสนับสนุนให้รัฐบาลของประเทศเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (CEDAW) รวมทั้งการสนับสนุนให้มีการยกเลิกข้อสงวนในข้อบทที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิที่ดินของผู้หญิงและสิทธิในการรับมรดก

(๔) ให้มีการดำเนินการปฏิรูปเกษตรกรรม โดยให้มีการตรากฎหมายเพื่อแก้ไขข้อจำกัดของนโยบายในการปฏิรูปเกษตรกรรม

(๕) การคุ้มครองสิทธิของผู้เช่าและผู้เช่าที่ไม่มีเอกสารสัญญาเช่า

(๖) การปรับเปลี่ยนเงื่อนไขทางกฎหมายสำหรับที่ดินและสิทธิในอาณาเขตของที่ดินของชนพื้นเมือง รวมทั้งการมีบทบัญญัติเพื่อรับรองสิทธินี้ไว้ในรัฐธรรมนูญ ตลอดจนการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อคุ้มครองสิทธิในที่ดินของชนพื้นเมืองที่ให้มีผลย้อนหลังได้

(๗) การสร้างความมั่นใจในประสิทธิภาพของกลไกที่ควบคุมการลงทุนในที่ดินของนักลงทุนให้มีการนำหลักการชี้แนะของสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนไปใช้ในการบริหารที่ดินและทรัพยากรต่าง ๆ

(๘) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในท้องถิ่น โดยเฉพาะปัญหาข้อพิพาทในทางแพ่งในระดับชุมชน และควรจัดให้มีการฝึกอบรมให้กับผู้ไกล่เกลี่ยในระดับชุมชน

(๙) การรับรองให้มีการประเมินผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดและการยึดมั่นต่อหลักการให้ความยินยอมที่เป็นอิสระ และมีการให้ข้อมูลก่อนเพื่อประกอบการตัดสินใจให้ความยินยอม (Free, Prior, and Informed Consent - FPIC)

(๑๐) การจัดให้ภาคประชาสังคมได้มีพื้นที่ในการแสดงออกทางการเมืองและการแสดงออกตามระบอบประชาธิปไตยในประเทศของตน

๔. ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องของสำนักงาน กสม.

การสัมมนาดังกล่าว ทำให้ทราบถึงการให้ความสำคัญ แนวคิด และสถานะของสิทธิในที่ดิน (Right on land) ว่าเป็นที่มาหรือบ่อเกิดที่สำคัญของสิทธิอื่น ๆ อีกหลายประการที่เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนในกลไกระหว่างประเทศ ซึ่งการติดตามความคืบหน้าอย่างต่อเนื่องของสถานะสิทธิดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน อาทิ สิทธิในอาหาร น้ำ และที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ (Rights to adequate food, water and housing) สิทธิในเสรีภาพในการเคลื่อนย้ายถิ่นและตั้งถิ่นฐาน (Rights to freedom of movement and residence) สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม (Rights to take part in cultural life) สิทธิของชนพื้นเมืองในดินแดนดั้งเดิม อาณาเขต และ ทรัพยากรของตน รวมถึงน้ำ (Rights of indigenous peoples to their traditional lands, territories and resources including water) นอกจากนี้ ยังได้รับทราบถึงทิศทาง แนวโน้ม และความก้าวหน้าของความร่วมมือในระดับภูมิภาคของภาคประชาสังคมระหว่างประเทศและองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านที่ดินและสิทธิมนุษยชน รวมทั้งระบบการบริหารที่ดินของรัฐที่เชื่อมโยงกับการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในเป้าหมายที่ ๑ เรื่อง การขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ ผ่านการขับเคลื่อนตัวชี้วัดที่ ๑.๔.๒ โดยการแสวงหาความร่วมมือและการประสานงานด้านข้อมูลในด้านข้อมูลที่ดินกับหน่วยงานด้านสถิติในระดับชาติ ซึ่งอาจนำมาเป็นตัวอย่างหรือแนวทางในการจัดทำข้อเสนอต่อหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในบริบทของสิทธิในที่ดินและการจัดการทรัพยากร อีกทั้งอาจนำมาสู่ข้อเสนอแนะในการจัดทำงานวิจัยในประเด็นที่เชื่อมโยงกันระหว่างมิติของสิทธิด้านต่างๆ เช่นความสัมพันธ์ระหว่างการถือครองสิทธิในที่ดินกับมิติด้านเพศสภาพและโครงสร้างของวิถีการผลิตในภาคเกษตรกรรม นอกจากนี้ อาจใช้เป็นกรอบการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยในการเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกัน

จากการศึกษาแนวทางการแสวงหาความร่วมมือขององค์กรภาคประชาสังคมระหว่างประเทศในการดำเนินการขับเคลื่อนตัวชี้วัดที่ ๑.๔.๒ ตามหลักการ SDGs เป้าหมายที่ ๑ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจนำการปฏิบัติ การติดตาม และการนำเป้าหมายว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นกรอบและแนวทางประกอบการปฏิบัติงาน ทั้งในการรับผิดชอบสำนวน คำร้อง การตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้อง การจัดทำรายงานผลการตรวจสอบ ตลอดจนการจัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในอนาคตได้ นอกจากนี้ ผู้ปฏิบัติงานของสำนักคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสามารถพิจารณาการปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องให้คำนึงถึงการพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือที่สำคัญด้านต่างๆ อาทิ การรวบรวมข้อมูลทางสถิติ (data) จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นต้น